

Kritik mot bl.a. två polismän vid Polismyndigheten i Västra Götaland för beslut om gripande och hämtning till förhör

---

Beslutet i korthet: AA greps som misstänkt för våldtäkt mot sin dotter efter att hennes mamma hade gjort en polisanmälan i samband med att hon skulle lämna över dottern till AA.

JO konstaterar att beslutet att gripa AA fattades på ett bristfälligt underlag och på oklara grunder. Anmälan avsåg ett brott som skulle ha skett för flera år sedan och som redan hade varit föremål för polisanmälan och utredning. Det fanns alltså varken någon tillräckligt stark misstanke mot AA eller några utredningsskäl som motiverade ett gripande.

Efter att AA hade varit gripen i cirka en timme beslutades det att han i stället skulle hämtas till förhör utan föregående kallelse. JO anser att även det beslutet var felaktigt. Det framstår i det närmaste som en förhastad åtgärd som vidtogs när det stod klart att det inte fanns tillräckliga skäl för gripande. I beslutet erinras därför om att hämtning till förhör inte får användas som substitut för ett gripande när förutsättningarna för gripande inte är uppfyllda.

De polismän som fattade besluten om gripande respektive hämtning till förhör kritiserar. I beslutet behandlas även de åtgärder som vidtogs när AA förts till arresten.

Bakgrund

Genom ett beslut av domstol den 24 mars 2013 fick AA ensam vårdnad om sin dotter, född 2004. I beslutet angavs att dotterns mamma, BB, senast den 4 april 2013 skulle lämna dottern till ett familjecentrum. Så skedde dock inte, och BB anhölls i sin frånvaro för egenmäktighet med barn.

Den 8 maj 2013 fick socialtjänsten kontakt med BB och dottern. De fördes till familjecentret, dit även AA anslöt. Syftet var att AA där skulle återknyta kontakten med dottern, som han inte hade träffat på nästan två och ett halvt år. Den 9 maj 2013 ringde BB till Polismyndigheten i Västra Götaland och anmälde AA för att ha förgripit sig sexuellt på dottern. Polisen kom till familjecentret och tog upp anmälan. Brottsmisstanken gällde våldtäkt mot barn, som skulle ha skett någon gång under perioden den 1 mars 2009–1 mars 2010. På grund av dotterns hälsotillstånd tillkallade polisen ambulans som förde henne och BB till akuten.

När AA senare anlände till akuten greps han som misstänkt för våldtäkt mot barn. Efter cirka en timme fattades det i stället beslut om att han skulle hämtas till förhör utan föregående kallelse. AA fördes därefter till personintaget vid arresten på Aminogatan. Han kroppsvisiterades och placerades i ett rum i arrestlokalen som kallas kapellet. Nästan tre timmar senare beslutade åklagaren att AA skulle frigges utan att förhör hade hållits. Som skäl för frigivningen angavs bl.a. att beslutet om hämtning hade grundats på en polisanmälan om mycket gamla brott som tidigare hade anmälts och som det för närvarande saknades anledning att misstänka någon för.

Anmälan

AA anmälde händelsen till JO. Han redogjorde för händelseförloppet och anförde dessutom bl.a. följande.

Han greps och placerades i ett rum på sjukhuset. Polisen tog samtidigt hans mobiltelefon. Senare fick han besked om att han inte längre var gripen, men att han skulle följa med till polisstationen för förhör. Han fördes till arresten. Där kroppsvisiterades han, och polisen omhändertog bl.a. hans plånbok. Därefter låstes han in i en förvaringscell. Efter drygt tre timmar i förvaringscellen frigavs han utan någon närmare förklaring. Först då fick han tillbaka sin mobiltelefon och övriga tillhörigheter.

AA ansåg sammanfattningsvis att polisen grep och frihetsberövade honom utan grund. Polisen borde ha vetat att BB var anhållen i sin frånvaro och att hon tidigare hade gjort ca 30 grundlösa polisanmälningar mot honom, som alla hade lagts ned.

AA framförde även annan kritik mot polismyndigheten.

Utredning

Polismyndighetens yttrande

Polismyndigheten (länspolismästaren CC) yttrade sig om det som AA anförde. I yttrandet redovisades bl.a. upplysningar från de berörda tjänstemännen.

Omständigheterna i ärendet

Polismyndigheten lämnade följande redogörelse:

En kvinna [BB] ringer den 9 maj 2013 kl. 10.05 till länskommunikationscentralen (LKC) i Västra Götaland och berättar att hon snart ska tvingas lämna över sin dotter till dotterns far. BB påstår att fadern utsätter dottern för övergrepp. BB och dottern befinner sig enligt uppgift på ett familjecentrum [...].

Operatören på LKC gör en slagning på BB:s personnummer varvid det kommer fram att hon är efterlyst och anhållen i sin frånvaro för egenmäktighet med barn. [En] polispatrull [...] beordras till familjecentret och är på plats kl. 10.51. En anmälan tas upp angående våldtäkt mot barn. Av anmälan framgår att det misstänkta brottet ska ha begåtts någon gång mellan den 1 mars 2009 och den 1 mars 2010. Ambulans tillkallas därefter och dottern förs till barnakuten på Östra sjukhuset för undersökning.

Patrull[en] följer efter till Östra sjukhuset och meddelar kl. 12.30 att flickans far, AA, har kommit till sjukhuset. Polisassistent DD fattar beslut om gripande av AA kl.

12.30. Därefter kontaktas åklagare kl. 12.35. Något beslut om tvångsmedel från åklagaren finns dock inte. Patrullen tar därefter kontakt med vakthavande befäl kl. 12.38.

Gripandebeslutet hävs kl. 13.48 och ”omvandlas” till ett beslut om hämtning till förhör utan föregående kallelse. Båda besluten fattas av vakthavande befäl EE.

Patrull[en] transporterar senare BB till personintaget på Aminogatan medan en annan patrull, [...] transporterar AA till Aminogatan för förhör.

AA anländer till Aminogatan kl. 14.15 och kroppsvisitation utförs på honom. Han placeras därefter i det s.k. kapellet. Åklagare beslutar kl. 17.00 att han ska frigges utan föregående förhör.

Upplysningar från berörda tjänstemän

Polisassistenten DD har uppgett att han kommer ihåg att frågan om gripande diskuterades men inte att han fattade beslutet. Anledningen till gripandet måste enligt honom ha varit kollusionsfara, dvs. att förhindra att AA skulle ta kontakt med BB och dottern på sjukhuset. Bland annat på grund av flickans tillstånd hade han uppfattningen att misstanken avsåg en våldtäkt som hade skett nyligen.

Vakthavande befälet EE har uppgett följande:

Vid aktuellt tillfälle fick jag via operatör på LKC vetskap om händelsen [...]. Uppgifter som operatören tagit fram klargjorde att [kvinnan som gjort polisanmälan, BB] var efterlyst för egenmäktighet med barn och befann sig på ett familjecentrum. Uppgifter från BB gjorde [...] gällande att hon var där med sin dotter och att pappan, AA, hade förgripit sig sexuellt på dottern. Då jag en stund senare får samtal från polispatrullen på plats får jag veta att dottern är helt apatisk och i mycket dåligt skick på grund av [...] förgripelse[n]. En ambulans är rekvirerad till platsen. Dottern och BB förs med ambulans till Östra sjukhuset. När polispatrullen är på sjukhuset får de uppgifter om att AA är på väg dit [...] och de önskar gripa [honom]. På de uppgifter vi då fått fram prövar jag gripandet och säger att det är klart. Ytterligare uppgifter från flera håll kommer efter hand till LKC, om att BB kan ha fått dottern att spela att hon har varit utsatt för [...] sexuella förgripelser och sitt nästan medvetlösa tillstånd. Jag vill minnas att uppgifterna kom från AA:s juridiska ombud och från socialtjänsten. Uppgifter gör även gällande att BB:s anhöriga är på väg till platsen för att hjälpa henne i ärendet vilket gör att jag ändå har kvar en viss misstanke om att [...] brott kan ha skett. Med tanke på ovan [nämnda] uppgifter ser jag att ett gripande av en misstänkt inte längre kan göras. Anmälan om en sexuell förgripelse kvarstår dock och får ställas mot de nya uppgifter som kommit till min kännedom, om att BB med dottern kan ha iscensatt händelsen. För att säkerställa uppgifter[na] och AA:s oskuld/skuld talar jag om för patrullen att gripandet hävs och att jag tagit beslut om hämtning till förhör utan föregående kallelse [...].

Polismannen FF, som inledningsvis var förundersökningsledare, har uppgett att han av beredskapskommisarien GG fick information om att det anmälda brottet redan utreddes av Länskriminalpolisen och att det inte var aktuellt med några utredningsåtgärder mot AA. Denna information förmedlade han till åklagaren.

Beredskapskommisarien GG var även handläggare i de två ärenden där anmälningar av AA för våldtäkt/sexuella övergrepp mot dottern behandlades. Hon har uppgett att anmälningarna hade kommit in under 2013 men att det var mycket som tydde på att de avsåg händelser som redan var anmälda och utredda och där förundersökningen var nedlagd. Det fanns inte några beslut om tvångsmedel eller

direktiv att AA skulle förhöras eller delges någon misstanke. Polisanmälan den 9 maj 2013 gällde också dessa tidigare händelser.

Kammaråklagaren HH, som uppgett att han trädde in som förundersökningsledare först efter det att beslutet om hämtning hade verkställts, har i en tjänsteanteckning den aktuella dagen angett följande:

Åklagaren [...] häver hämtningsbeslutet och beslutar att misstänkt ska frigges utan förhör. Det har framkommit att hämtningsbeslutet grundats på en i dag gjord polisanmälan om mycket gamla brott som tidigare anmälts och som det för närvarande saknas anledning att misstänka någon för. Dagens anmälan kan ses som en hämndåtgärd med anledning av samtidigt vidtagna tvångsmedel mot den andra parten rörande misstanke mot denne om egenmäktighet med barn.

JJ, tf. biträdande chef för polisområde Storgöteborg, har uppgett att den normala rutinen vid misstanke om våldtäkt mot barn är att ärendet lottas på en åklagare och att ett beslut om eventuella tvångsmedel fattas först efter det att målsägandeförhör hållits.

Polismyndighetens bedömning

Polismyndigheten redovisade bl.a. följande bedömning av beslutet om gripande:

Ett beslut att gripa någon förutsätter att det finns anhållningsskäl. För ett anhållningsbeslut krävs i sin tur att det föreligger skäl för häktning. För att en polisman ska få gripa någon krävs vidare att det är fråga om ett brådskande fall. Enligt vad som framkommit av utredningen greps AA när han kom till Östra sjukhuset. Polisassistent DD hade då, enligt de uppgifter han lämnat, uppfattningen att det misstänkta brottet var nyligen begånget och att det fanns en risk för att AA, om han fick tillfälle att ta kontakt med mamman [BB] och dottern på sjukhuset, skulle kunna påverka utredningen av brottet. Enligt DD måste det därför ha varit fråga om ett brådskande fall när han beslutade att gripa AA. Först efter gripandet tog polispatrullen kontakt med åklagare och vakthavande befäl, vilket också tyder på polispatrullen bedömde frågan som brådskande. Åklagaren fattade inget beslut om anhållande av AA. Vakthavande befäl EE har uppgett att han gav ”klartecken” till ett gripande. Mot bakgrund av de uppgifter som EE lämnat, nämligen att dottern var helt apatisk och i mycket dåligt skick på grund av förgripelsen, är det högst sannolikt att även han haft uppfattningen att det var fråga om misstanke om ett nyligen begånget brott och att han prövade gripandefrågan utifrån denna förutsättning.

När det gäller gripandet vill polismyndigheten vidare framhålla att det är polis på plats som ska fatta ett beslut om gripande, och inte vakthavande befäl, som inte befinner sig på platsen. Det förekommer dock att poliser i yttre tjänst vid svårbedömda fall kontaktar vakthavande befäl, eller annat befäl, för rådgivning i gripandefrågan. Av utredningen i ärendet kan inga andra slutsatser dras än att så har skett i detta fall.

Vakthavande befäl EE har senare, när han fått in nya uppgifter i ärendet, hävt gripandebeslutet. Detta beslut kan i sig inte klandras eftersom polismyndigheten får häva ett beslut om gripande, innan åklagare har underrättats om frihetsberövandet och om det är uppenbart att det inte finns skäl för fortsatt frihetsberövande.

I fråga om beslutet att hämta AA till förhör utan föregående kallelse anfördes bl.a. följande:

[Det] kan konstateras att hämtningsbeslutet, med beaktande av att det var fråga om misstanke om ett brott begånget för flera år sedan och att utredning rörande det påstådda brottet redan var genomförd, fattades utan att förutsättningarna för

hämtning till förhör utan föregående kallelse var uppfyllda. Frågan är dock vad vakthavande befälet EE kände till om detta vid tidpunkten för beslutet. De uppgifter som kommit fram, särskilt de uppgifter som lämnats av EE och DD, ger en bild av att samtliga inblandade befattningshavare, i vart fall inledningsvis, hade uppfattningen att det rörde sig om färsk brottsmisstankar. Såväl gripandebeslutet som hämtningsbeslutet synes ha fattats på grundval av denna missuppfattning av situationen.

Sammanfattningsvis konstaterade polismyndigheten att såväl beslutet om gripande som beslutet om hämtning till förhör inte föregicks av en tillräckligt noggrann prövning och att de fattades utifrån felaktig information.

I frågan om hur länge AA hölls kvar i väntan på förhör anfördes följande:

[...] AA fick vänta i två timmar och 45 minuter [...] innan han frigavs. Något förhör genomfördes aldrig med honom. Den lagstadgade tidsgränsen för kvarhållande vid hämtning till förhör har i och för sig inte överskridits. Förhör ska dock påbörjas med största skyndsamhet och kan så inte ske på grund av omständigheter som inte är hänförliga till den person som ska höras bör förhöret i stället skjutas upp och personen ges möjlighet att lämna förvarsloken. Polismyndigheten anser att kvarhållandet av AA, särskilt med beaktande av de bakomliggande omständigheterna, var för lång.

Polismyndighetens kompletterande yttrande

JO återremitterade ärendet till polismyndigheten för att få ytterligare klargöranden och svar på vissa frågor.

Polismyndigheten (biträdande länspolismästaren KK) kom in med ett kompletterande yttrande.

Allmänt om ingripandet och handläggningen av ärendet

Polismyndigheten redogjorde inledningsvis för ärendet i stort och utvecklade följande om vad som låg bakom polisens handlande:

Aktuellt ärende är svåröverskådligt och allt tyder på att det var så även den 9 maj 2013. Polisen kontaktades den dagen av en kvinna [BB] som uppgav att hon ville göra en anmälan om övergrepp mot sin dotter. Anmälningar om brott tas på allvar av polisen och en patrull skickades till platsen för att ta upp en anmälan. Brottsmisstanken gällde våldtäkt mot barn, som skulle ha skett någon gång under åren 2009–2010. Patrullen kände till att BB var anhållen i sin frånvaro för egenmäktighet med barn. Samtidigt kunde de konstatera att barnet uppträdde på ett sätt som gav stor anledning till oro och de tillkallade därför ambulans. Både BB och barn[et] fördes till Östra sjukhuset i Göteborg och patrullen följde efter. Till sjukhuset kom så småningom även barnets far, AA, den utpekade gärningsmannen. AA hävdade att han enligt domstolsbeslut hade vårdnaden om barnet, en uppgift som var korrekt. Det är i det läget och med den informationen som patrullen hade att fatta ett beslut.

Det första beslutet som fattades var ett beslut att gripa AA. Om det finns skäl att anhålla någon får en polisman i brådskande fall gripa en person, även om det saknas ett anhållningsbeslut. Ett gripande är en provisorisk åtgärd i avvaktan på att åklagare ska hinna pröva frågan om anhållande. Mot bakgrund av att brottsmisstanken gällde våldtäkt mot barn, ett brott som har fängelse i lägst två år i straffskalan, var patrull på plats tvungen att fatta ett beslut. De visste samtidigt att AA skulle avlägsna sig med barnet, dvs. målsäganden, om de inte ingrep. Mot denna bakgrund fattades beslutet om gripande.

Därefter kom nya uppgifter om situationen in till vakthavande befäl. Uppgifterna kom bl.a. från AA:s juridiska ombud och gällde att BB:s och dotterns beteenden kunde vara spelade och oriktiga och att en vårdnadstvist pågick sedan länge. Det rörde sig dock om partsuppgifter, vilka ska och måste kontrolleras innan de används som underlag för ett beslut. Vakthavande befäl gjorde bedömningen att misstankarna mot AA hade försvagats och hävde därför gripandebeslutet och beslutade i stället om hämtning till förhör. Han ansåg dock fortfarande att AA var misstänkt.

AA fördes till personintaget på Aminogatan och placerades i det s.k. kapellet. Under tiden arbetade utredare och förundersökningsledare med att få klarhet i ärendet. Detta medförde så småningom att åklagare kunde konstatera att det inte fanns några misstankar mot AA och således inga utredningsåtgärder att vidta. AA kunde då frigges utan att förhör behövde genomföras.

Att en person som har hämtats till förhör i vissa situationer kan få vänta på att förhöret ska kunna genomföras anses vara vedertaget om det finns skäl för det. [— —] I förevarande fall krävde situationen enligt myndighetens uppfattning ett snabbt beslut om hämtning till förhör som i sig medförde att förberedelserna inte var färdiga när AA kom till polisstationen. Det är i vart fall förklaringen till att AA fick vänta i nästan tre timmar innan han kunde lämna polisstationen.

Kontakter med åklagaren i samband med gripandet av AA

Polismyndigheten angav att patrullen enligt händelserapporten kontaktade åklagaren kl. 12.35 om "eventuella beslut mot pappan". DD kommer dock inte ihåg vad som diskuterades vid samtalet med åklagaren. Det framgår i vart fall inte av dokumentationen att åklagaren skulle ha underrättats om gripandet.

Beslutet om hämtning till förhör utan föregående kallelse

Polismyndigheten anförde att grunden för beslutet att hämta AA till förhör som misstänkt var att det fanns en risk för att utredningen försvårades. Misstanken avsåg ett brott med ett straffminimum på två års fängelse, och AA skulle hämta målsäganden från platsen. Mot den bakgrunden fanns det en kollusionsfara oavsett om brottet var begånget 2009 eller i nutid.

Förvar i väntan på förhör m.m.

Polismyndigheten uppgav att det bl.a. på grund av bristande dokumentation inte är klarlagt om AA hade tagits i förvar eller endast hållits kvar för förhör. Myndigheten ansåg dock att det hade funnits förutsättningar för att ta AA i förvar utifrån den kunskap man hade om ärendet vid tidpunkten och med hänsyn till ändamålet med ingripandet.

Polismyndigheten anförde även att det kunnat konstateras att det inom myndigheten råder osäkerhet om tillämpningen av bestämmelsen om rätt för polisen att ta någon i förvar. Myndigheten har för avsikt att omgående göra en genomlysning av problematiken.

Kapellet

AA har uppgett att han placerades i ett låst rum när han väntade på att förhöras. Polismyndigheten, som tidigare uppgett att AA placerades i det s.k. kapellet, har förtydligat att detta är ett olåst utrymme, beläget vid entrén till personintaget och att det

övervakas av en vaktkonstapel. I kapellet kan flera personer placeras samtidigt, till skillnad från en arrestcell där endast en person åt gången placeras.

Kroppsvisitationer och omhändertagande av föremål m.m.

I frågan om vilket stöd polismyndigheten hade för att kroppsvisitera AA och omhänderta eller beslagta hans tillhörigheter uppgav myndigheten följande:

Av arrestantbladet framgår att AA kroppsvisiterades med stöd av 19 § 1 polislagen [...]. Arrestantbladet är upprättat av den polispatrull som transporterade AA till polisstationen och avser därför den skyddsvisitation som dessa polismän gjort i samband med eller före transporten. Vid en andra visitation i samband med ankomsten till personintaget kroppsvisiterades AA med stöd av 4 kap. 2 § häkteslagen [...].

JO:s inspektioner av arresten på Aminogatan

JO:s tillsyn bedrivs förutom genom prövning av klagomål från allmänheten också genom inspektioner. JO inspekterar regelbundet myndigheter och domstolar runt om i landet. Under de senaste åren har JO inspekterat polisarresten på Aminogatan vid två tillfällen. Den senaste inspektionen genomfördes i oktober 2014. Det framgick då bl.a. att det kunde variera om dörren till det rum som har kallats kapellet låses eller inte. (Se JO:s protokoll i ärende med dnr 5548-2014.)

Övrigt

Ingripandet mot AA har varit föremål för utredning hos Riksenheten för polismål (numera Särskilda åklagarkammaren) vid Åklagarmyndigheten. Den 31 januari 2014 beslutade åklagaren att inte inleda någon förundersökning. Enligt åklagaren gav uppgifterna i ärendet inte anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade begåtts. Den anmälda gärningen var att bedöma som ringa fall av tjänstefel och var därför inte brottslig.

AA:s yttrande

AA yttrade sig över det som polismyndigheten hade anfört och utvecklade det han framfört i sin anmälan. Han ifrågasatte bl.a. att polisen ansåg att ärendet var svåröverskådligt eftersom det var ett gammalt ärende som han hade haft kontinuerlig kontakt med polisen om. Han anförde även att dottern enligt domstolsbeslutet skulle lämnas till familjecentret och att polisens påstående att han skulle hämta dottern är en efterhandskonstruktion. När det gäller hans mobiltelefon angav han att polisen tog den redan när han greps och att han inte fick tillbaka den förrän han frigavs. I samband med att han kom till arresten omhändertogs även vissa andra tillhörigheter, bl.a. hans plånbok. AA höll även fast vid att dörren till kapellet hade varit låst utifrån och ifrågasatte att det skulle ha funnits förutsättningar för att ta honom i förvar.

Rättslig reglering m.m.

Regler om häktning, anhållande och gripande

Den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott för vilket påföljden är fängelse minst ett år får häktas om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han

eller hon avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff, genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (s.k. kollusionsfara) eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (24 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken, RB).

Häktning beslutas av domstol och får endast ske om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (24 kap. 1 § tredje stycket RB).

Om det finns skäl att häkta någon får personen anhållas i avvaktan på rättens prövning. Beslut om anhållande fattas av åklagaren. Om det finns skäl att anhålla någon får en polisman i brådskande fall besluta att gripa personen. Därefter ska förhör hållas och åklagare skyndsamt underrättas om frihetsberövandet. Åklagaren ska efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte ska anhållas. Om den misstänkte inte anhålls ska beslutet om gripande omedelbart hävas. Innan åklagaren har underrättats om frihetsberövandet får beslutet om gripande hävas av polismyndigheten, om det är uppenbart att det inte finns skäl för fortsatt frihetsberövande. I omedelbar anslutning till gripandet får beslutet under samma förutsättningar hävas även av den polisman som har fattat beslutet. (Se 24 kap. 6–8 §§ RB.)

Den som frihetsberövats som gripen, anhållen eller häktad på grund av kollusionsfara får åläggas inskränkningar i sina kontakter med omvärlden (s.k. restriktioner). Restriktioner kan avse t.ex. begränsningar i rätten till telefonsamtal och annan elektronisk kommunikation. Frågor om restriktioner prövas av förundersökningsledaren eller åklagaren. Om en person är häktad krävs det att domstol beslutat om tillstånd att meddela restriktioner. (Se 24 kap. 5 a § RB och 6 kap. 2 och 3 §§ häkteslagen.)

Regler om hämtning till förhör utan föregående kallelse

Att en förhörsperson under vissa omständigheter får hämtas till förhör är reglerat i 23 kap. 7 § RB. Av bestämmelsens andra stycke följer att hämtning i en del fall får ske utan någon föregående kallelse. Förutsättningarna för detta är bl.a. att förundersökningen avser ett brott på vilket fängelse kan följa och att det skäligen kan befaras att förhörspersonen antingen inte skulle följa en kallelse eller, med anledning av en kallelse, skulle undanröja bevis eller på annat sätt försvåra utredningen.

Ett beslut om hämtning kan avse både den som är misstänkt och annan. Ett beslut om hämtning av den misstänkte förutsätter inte att misstanken om brott har nått upp till skäligen misstanke. Misstankens styrka bör dock beaktas vid bedömningen av om det finns förutsättningar för beslut om hämtning (se bl.a. JO 1994/95 s. 352).

Hämtning till förhör får inte användas som substitut för gripande eller anhållande när de rättsliga förutsättningarna för de senare åtgärderna inte är uppfyllda. Hämtning till förhör har endast som syfte att möjliggöra förhör. Gripande och anhållande har ett vidare användningsområde: att förhindra att en misstänkt person

avviker, undanröjer bevisning eller fortsätter brottslig verksamhet. (Se Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 3:e upplagan, s. 185.)

Inför ett beslut om hämtning ska polisen, liksom vid andra tvångsmedel, beakta behovs- och proportionalitetsprinciperna. Detta innebär bl.a. att polisen ska överväga om det för den enskilde finns mindre ingripande alternativ och om skälen för hämtning uppväger den olägenhet som det innebär för den enskilde.

Regler om kvarstannade för förhör och förvar m.m.

Beslutet om hämtning till förhör är verkställt och upphör när den hämtade har kommit till förhørslokalen. Då blir i stället reglerna om skyldighet att stanna kvar för förhör tillämpliga. Kvarstannande för förhör är en särskild tvångsåtgärd som främst syftar till att förhör ska kunna hållas även med den som mot sin vilja förts till polisen för förhör. Den som inte är anhållen eller häktad är dock i normalfallet inte skyldig att stanna kvar för förhör längre tid än sex timmar. (Se 23 kap. 9 § första stycket RB och Gunnel Lindberg, a.a., s. 186.)

Förhöret ska påbörjas så snart som möjligt när beslutet om hämtning har verkställts. Hämtning till förhör ska planeras så att man undviker onödig tidsspilla för den som ska höras. Vid ett beslut om hämtning bör utredningen ha kommit så långt att det finns förutsättningar för att omedelbart hålla ett meningsfullt förhör med den som hämtats. (Se 5 § förundersökningskungörelsen, Gunnel Lindberg, a.a., s. 180 f. och JO 1975 s. 136.)

Om förhöret av någon anledning inte kan påbörjas omgående bör den som hämtats få uppehålla sig i ett väntrum, förhørsrum eller annat lämpligt rum. I normala fall får det rummet inte vara låst. Den som är skyldig att stanna kvar för förhör får däremot hållas kvar med visst tvång, t.ex. bevakning. Det får dock endast vara sådant tvång som krävs för att hindra den förhörde från att avlägsna sig eller kommunicera med andra förhörspersoner. En person som endast är hämtad till förhör får inte åläggas restriktioner, och det är inte heller tillåtet att omhänderta mobiltelefon eller annan kommunikationsutrustning i syfte att hindra honom eller henne från att ta kontakt med andra personer, t.ex. för att en sådan kontakt skulle riskera att försvåra utredningen. Önskade telefonkontakter får i stället förhindras genom att förhörspersonen bevakas. (Se bl.a. Gunnel Lindberg, a.a., s. 181 f. och 189 och JO 2005/06 s. 84.)

Utgångspunkten är alltså att den som hålls kvar för förhör ska placeras i en öppen lokal. Den som kan misstänkas för brott får dock under vissa omständigheter tas i förvar, dvs. låsas in, under den tid som han eller hon är skyldig att stanna kvar för förhör. Det krävs då att förvar är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ingripandet, ordningen eller säkerheten (23 kap. 9 § fjärde stycket RB). I motiven till bestämmelsen anges att det kan finnas behov av att ta en misstänkt person i förvar om förhöret inte kan genomföras omgående. Som exempel ges fall där det kan finnas en risk att den som ska höras avlägsnar sig eller för en olämplig kommunikation med någon som också ska förhöras. (Se prop. 1996/97:175 s. 53 f.)

I Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om förvaring av personer i polisarrest anges att om ett förhör med en person som har hämtats med stöd av 23 kap. 7 § RB undantagsvis inte kan påbörjas omedelbart, bör han eller hon uppmanas att vänta i ett väntrum, förhørsrum eller något annat olåst utrymme. Den som kan misstänkas för brott bör inte enbart på den grunden förvaras i en polisarrest. Sådan förvaring kan dock i undantagsfall vara ett alternativ till bevakad vistelse i en olåst lokal när det t.ex. finns risk för att den frihetsberövade avlägsnar sig eller försvårar utredningen. (Se 2 kap. FAP 102-1.)

Regler om kroppsvisitation enligt polislagen och häkteslagen

Enligt 19 § första stycket 1 polislagen får en polisman kroppsvisitera en person som gripits eller omhändertagits i den utsträckning som är nödvändig av säkerhetsskäl för att vapen eller andra farliga föremål ska kunna tas om hand (s.k. skyddsvisitation).

I häkteslagen finns det regler om kroppsvisitation som gäller bl.a. den som är intagen i en polisarrest för förvar. Den som ska tas in i en förvaringslokal ska senast vid ankomsten kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål. Det behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövligt. (Se 1 kap. 3 § 2 och 4 kap. 2 § häkteslagen.)

Dokumentation

I 23 kap. 21 § RB anges att det ska föras protokoll över en förundersökning. De närmare reglerna om vad förundersökningsprotokollet ska innehålla finns främst i förundersökningskungörelsen. Där anges bl.a. att beslut och uppgifter om tvångsmedel ska antecknas i förundersökningsprotokollet (20 §).

I 27 § polislagen finns bestämmelser om dokumentation av tvångsmedel, t.ex. gripande och omhändertagande av föremål.

Bedömning

Inledning

AA greps som misstänkt för våldtäkt mot sin dotter. Efter att han hade varit gripen i cirka en timme beslutades det att han i stället skulle hämtas till förhör utan föregående kallelse. Han ansågs fortfarande misstänkt och fördes till arrestlokalen i väntan på förhör.

Av utredningen framgår att det var BB, dotterns mamma, som hade polisanmält honom. Det sexuella övergreppet skulle enligt anmälan ha begåtts någon gång mellan den 1 mars 2009 och den 1 mars 2010. Det har också kommit fram att det som anmälan avsåg redan hade polisanmälts och utretts ett antal gånger tidigare. BB var vid tidpunkten för den nu aktuella polisanmälan anhållen i sin frånvaro för egenmäktighet med barn. Anledningen till detta var att hon inte hade lämnat över dottern i enlighet med ett domstolsbeslut som innebar att AA skulle ha ensam vårdnad om dottern.

Min granskning har varit inriktad på besluten om tvångsmedel mot AA och placeringen av honom i arrestlokalen. Jag går därmed inte in på de andra frågor som AA tar upp i sin anmälan.

Beslutet att gripa AA

Ett beslut att gripa någon ska i princip grundas på en bedömning av om det finns skäl för häktning. I viss mån skiljer sig dock gripande från anhållande och häktning eftersom det är ett provisoriskt frihetsberövande som är avsett att gälla endast under en kort tid, innan åklagaren prövar frågan om den misstänkte ska anhållas eller frigges. Även ett gripande är dock ett allvarligt ingrepp i den personliga friheten.

Det var DD som beslutade att AA skulle gripas. Han har som skäl för gripandet angett att det skulle förhindra att AA tog kontakt med BB och dottern på sjukhuset, dvs. att det fanns en kollusionsfara. Polismyndigheten har i sitt kompletterande yttrande uppgett att beslutet fattades mot bakgrund av att det fanns en risk att AA skulle avlägsna sig med dottern om polisen inte ingrep.

Utredningen tyder på att det varit en upprörd stämning när polisen kom till familjecentret och även senare på akuten. Det är under sådana förhållanden särskilt angeläget att polisens agerande är professionellt och genomtänkt. Det är inte helt klarlagt vilka av de bakomliggande omständigheterna DD kände till när han fattade beslutet att AA skulle gripas. Det verkar dock som om han drog förhastade slutsatser av de uppgifter han hade. Han har t.ex. angett att han på grund av flickans tillstånd var av uppfattningen att misstanken avsåg ett övergrepp som hade skett nyligen. Det är anmärkningsvärt att han inför beslutet inte förvissade sig om när det anmälda brottet skulle ha begåtts. Det har inte kommit fram vilka kontrollfrågor som ställdes till BB i samband med att anmälan togs upp och inte heller om det vidtogs några andra åtgärder, t.ex. att kontakta personalen på familjecentret, för att få en klarare bild av situationen.

Beslutet att gripa AA fattades alltså på ett bristfälligt underlag och på oklara grunder. Att under sådana förutsättningar över huvud taget fatta beslut om frihetsberövanden är inte rättssäkert. I detta fall visade det sig att det var ett oriktigt beslut. Anmälan avsåg ett brott som skulle ha begåtts för flera år sedan och som redan hade varit föremål för polisanmälan och utredning. Det fanns alltså varken någon tillräckligt stark misstanke mot AA eller några utredningsskäl som motiverade ett gripande.

Beslutet att gripa AA var alltså felaktigt. DD ska kritiseras för sitt beslut.

Eftersom polismyndigheten självmant hävde gripandet efter cirka en timme finns det inte tillräcklig anledning till kritik för att gripandet inte anmäldes till åklagaren. Jag vill dock ändå erinra om att ett gripande skyndsamt ska anmälas till åklagare. Det är angeläget att den som gripits inte är frihetsberövad längre än nödvändigt innan saken prövas av åklagaren. Det kan i detta fall konstateras att AA, när

åklagaren väl tog över ledningen av förundersökningen, frigavs utan att förhör hade hållits.

Beslutet att hämta AA till förhör utan föregående kallelse

Efter att EE bl.a. fått information om att BB kunde ha iscensatt händelsen bedömde han att misstankarna mot AA hade försvagats och hävde beslutet om gripande. Detta var i sig en korrekt åtgärd. Han beslutade dock i stället att AA skulle hämtas till förhör utan föregående kallelse. Han ansåg att AA fortfarande var misstänkt för våldtäkt mot barn.

För att någon ska få hämtas till förhör i en situation som denna, dvs. utan föregående kallelse, krävs att det finns en konkret omständighet som talar för att förhörspersonen inte skulle följa en kallelse eller att han skulle undanröja bevis eller försvåra utredningen om han fick en kallelse. Av beslutet om hämtning av AA framgår inte något närmare om grunden för åtgärden. EE har inte heller i samband med utredningen hos JO anfört någon närmare motivering. Polismyndigheten har dock uppgett att det fanns en risk att utredningen skulle försvåras eftersom AA skulle hämta dottern från platsen.

Att det fanns en risk att AA skulle påverka utredningen, t.ex. dotterns utsaga, kunde i och för sig ha varit ett skäl för hämtning. Utan att göra någon ingående prövning kan jag konstatera att detta rimligtvis borde ha förutsatt att förhör också hölls med dottern. Oavsett det ska även misstankens styrka beaktas vid prövningen av om det finns förutsättningar för hämtning. Särskilt mot bakgrund av att det anmälda brottet redan hade varit föremål för polisanmälan och utredning anser jag inte att misstanken mot AA var sådan att det var befogat att besluta om hämtning.

Liksom när det gäller gripandet fattades beslutet om hämtning på ett bristfälligt underlag och utan att tillräckliga kontroller hade gjorts. Det framstår i det närmaste som en förhastad åtgärd som vidtogs när det stod klart att det inte fanns tillräckliga skäl för gripande. Det finns därför anledning att erinra om att hämtning till förhör inte får användas som substitut för ett gripande när förutsättningarna för gripande inte är uppfyllda.

Även beslutet om hämtning av AA till förhör var alltså felaktigt. EE ska kritiseras för det beslutet.

Förvar och kroppsvisitation av AA m.m.

Eftersom jag anser att beslutet om hämtning av AA var felaktigt fanns det inte heller någon grund att hålla kvar honom för förhör. Min bedömning när det gäller åtgärder som vidtogs när AA förts till arresten görs dock utifrån de förutsättningar som gällde vid den aktuella tidpunkten, dvs. att AA var hämtad till förhör.

Som framgått i avsnittet om den rättsliga regleringen får en misstänkt person som hämtats till förhör endast i undantagsfall placeras i polisarrest eller på annat sätt låsas in. För detta krävs att de rättsliga förutsättningarna för att ta personen i förvar

är uppfyllda och att det har fattats ett beslut om det. Då blir också häkteslagens regler om t.ex. kroppsvisitation tillämpliga.

AA skyddsvisiterades inför transporten till polisstationen. Vid ankomsten till arrestlokalen kroppsvisiterades han, och vissa av hans tillhörigheter, bl.a. plånbok, omhändertogs. Han placerades därefter i det rum som kallas kapellet.

Polismyndigheten har uppgett att det på grund av bristande dokumentation inte är klarlagt om AA togs i förvar eller endast hölls kvar för förhör. Myndigheten har dock utan närmare motivering angett att det på grund av bl.a. ändamålet med ingripandet fanns förutsättningar för att ta AA i förvar. Det ställer jag mig tveksam till. För att en person ska få tas i förvar krävs att det finns vissa särskilda skäl, t.ex. en risk att förhörspersonen avlägsnar sig eller för en olämplig kommunikation med någon som också ska förhöras. Några sådana omständigheter har inte kommit fram av utredningen. Under alla förhållanden borde polisen i så fall ha fattat ett beslut om förvar.

Eftersom det inte finns något beslut om förvar dokumenterat måste utgångspunkten för min fortsatta bedömning vara att AA inte var tagen i förvar. Därmed hade polisen inte rätt att kroppsvisitera honom och omhänderta hans tillhörigheter med stöd av häkteslagen. Polismyndigheten ska kritiseras för att detta ändå skedde.

AA skulle med den utgångspunkten ha placerats i ett öppet utrymme. Det råder delade meningar om hur det var med den saken. AA är av uppfattningen att han var inlåst i det rum som kallas kapellet. Polismyndigheten har angett att kapellet är ett olåst utrymme. Vid JO:s inspektioner av arresten har det emellertid framgått att det kan variera om rummet låses eller inte. Min slutsats är att det inte med säkerhet kan fastställas hur det var när AA var placerad där. Det är en brist i utredningen, men det finns inte anledning att tro att ytterligare utredningsåtgärder skulle ge någon klarhet i frågan.

Jag kan dock konstatera att polisen i vart fall inte hade rätt att låsa in AA och att det är allvarligt nog att han fick uppfattningen att han var inlåst. Lämpligheten i att över huvud taget placera personer som inte är tagna i förvar i arrestlokalen kan dessutom diskuteras. Det finns däremot inte anledning att ha någon invändning mot att AA bevakades, eftersom han enligt det beslut om hämtning som fattats var skyldig att stanna kvar för förhör och därmed fick hållas kvar med visst tvång.

Ärendet illustrerar den osäkerhet som även enligt polismyndigheten råder om tillämpningen av bestämmelsen om rätt för polisen att ta någon i förvar. Polismyndigheten har gett uttryck för uppfattningen att AA kroppsvisiterades enligt häkteslagen, vilket förutsätter att ett beslut om förvar har fattats, samtidigt som man gör gällande att han placerades i ett olåst utrymme. Detta framstår som inkonsekvent. Det är naturligtvis allvarligt att det inom polismyndigheten finns bristande kunskaper om förutsättningarna för en vanligt förekommande tvångsåtgärd. Myndigheten har uppgett att man har för avsikt att omgående göra en genomlysning av problematiken. Jag utgår från att det görs.

Hantering av mobiltelefonen

En särskild fråga är hur polismyndigheten hanterade AA:s mobiltelefon. Han anger själv att polisen tog telefonen ifrån honom i samband med att han greps och att han inte fick tillbaka den förrän han frigavs.

På fråga från JO om vilket stöd polismyndigheten hade för att beslagta eller omhänderta AA:s tillhörigheter har myndigheten hänvisat till att AA skyddsvisiterades enligt polislagen inför transporten till polisstationen och att han kroppsvisiterades enligt häkteslagen vid ankomsten till arresten. AA:s uppgift om att mobiltelefonen togs ifrån honom redan i samband med gripandet har inte berörts. Det enda som kommer fram av dokumentationen i ärendet är att det i avviseringsprotokollet framgår att bl.a. mobiltelefonen förvarades i ett skåp i arresten tillsammans med AA:s andra tillhörigheter. Det går utifrån den uppgiften inte att säkert säga om det var först vid ankomsten till arresten som telefonen togs ifrån AA.

Enligt min mening finns det i och för sig inte något skäl att ifrågasätta AA:s uppgift om när polisen tog ifrån honom hans mobiltelefon. Jag måste ändå dra slutsatsen att det inte med säkerhet går att fastställa hur polisen hanterade hans mobiltelefon och vilket stöd man hade för det. Med hänsyn bl.a. till att ärendet återremitterats en gång anser jag inte att ytterligare utredningsåtgärder i denna del är meningsfulla.

Jag kan dock konstatera att såvida mobiltelefonen inte ansågs vara ett farligt föremål ger de bestämmelser som polismyndigheten hänvisat till inte någon rätt att ta ifrån AA hans mobiltelefon på det sätt som han påstår har skett. Om mobiltelefonen omhändertogs på grund av att AA omfattades av restriktioner borde den i vart fall ha återlämnats när beslutet om gripande hävdades. Ett beslut om hämtning ger nämligen inte polisen rätt att omhänderta förhörspersonens mobiltelefon för att hindra honom eller henne från att ta kontakt med andra personer. Om däremot förhörspersonen tas i förvar och häkteslagens regler blir tillämpliga kan en mobiltelefon anses vara ett otillåtet föremål som får omhändertas i samband med kroppsvisitation vid ankomsten till arresten.

Kvarhållandet av AA

AA hölls kvar hos polisen i nästan tre timmar innan han frigavs efter beslut av åklagaren. Polismyndigheten har anfört att beslutet om hämtning fattades snabbt, vilket medförde att förberedelserna för förhöret inte var klara när AA kom till arrestlokalen.

När en person har hämtats till förhör ska förhöret påbörjas så snart som möjligt. Verkställigheten av ett beslut om hämtning ska föregås av en sådan planering att ett meningsfullt förhör kan hållas omedelbart när förhörspersonen kommer till förhörslokalen. Utgångspunkten för reglerna om kvarhållande är alltså att en förhörsperson inte ska behöva vänta på att förhöret påbörjas. Syftet med reglerna är i stället främst att det ska finnas möjlighet att hålla kvar någon när ett förhör behöver avbrytas för exempelvis kontroll av uppgifter.

Det kan självklart finnas situationer när det av olika skäl inte är praktiskt genomförbart att omedelbart inleda ett förhör. I AA:s fall har polismyndigheten inte anfört något närmare om vilka förberedande åtgärder som vidtogs under den tid han väntade på förhör. Detta talar i viss mån för att AA kunde ha förhörts – eller släppts – tidigare. Det är dock svårt att bedöma om längden på kvarhållandet i sig kan anses rimlig eftersom det är en följd av det felaktiga beslutet om hämtning. Att han hölls kvar så lång tid som tre timmar illustrerar snarare att beslutet om hämtning var förhastat. Särskilt mot bakgrund av att den lagreglerade tidsfristen för kvarhållande har hållits finns det inte tillräckliga skäl att kritisera polisen för längden på kvarhållandet i sig.

Avslutning

Sammanfattningsvis anser jag att det varken fanns rättsliga förutsättningar för att gripa AA eller att hämta honom till förhör. Det framstår som om de berörda befattningshavarna har missförstått situationen eller dragit förhastade slutsatser, och de har inte heller kontrollerat tillgängliga fakta. Detta har medfört att det har fattats felaktiga beslut, vilket har drabbat AA i en för honom redan pressad situation. Med denna bakgrund vill jag betona att beslut om tvångsmedel måste vara väl övervägda, även i brådskande fall.

Av utredningen har det också kommit fram att det inom polismyndigheten råder osäkerhet om tillämpningen av bestämmelsen om rätt för polisen att ta någon i förvar, t.ex. i samband med hämtning till förhör. Det framstår som att man löst situationen med AA på det sätt som man tyckte var praktiskt snarare än vad som var rättsligt motiverat, och dessutom utan att något formellt beslut fattats. Det kan även noteras att det var först i samband med återremissen, efter en uttrycklig fråga från JO, som polismyndigheten uppmärksammade att det var oklart vilka grunder man hade för placeringen och behandlingen av AA i arrestlokalen.

Det har även framgått att det funnits brister i dokumentationen i några avseenden. Jag vill därför erinra polismyndigheten om vikten från kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt av att beslut om tvångsmedel dokumenteras på ett fullständigt och korrekt sätt.

Avslutningsvis kan jag också konstatera att de oklarheter som visat sig vid beslutsfattandet och behandlingen av AA den aktuella dagen har återspeglats i polismyndighetens yttranden till JO. Trots en relativt omfattande utredning har det inte gått att få fullständig klarhet i polismyndighetens handläggning i alla delar. Detta är anmärkningsvärt och naturligtvis otillfredsställande.

Med dessa synpunkter avslutas ärendet.